

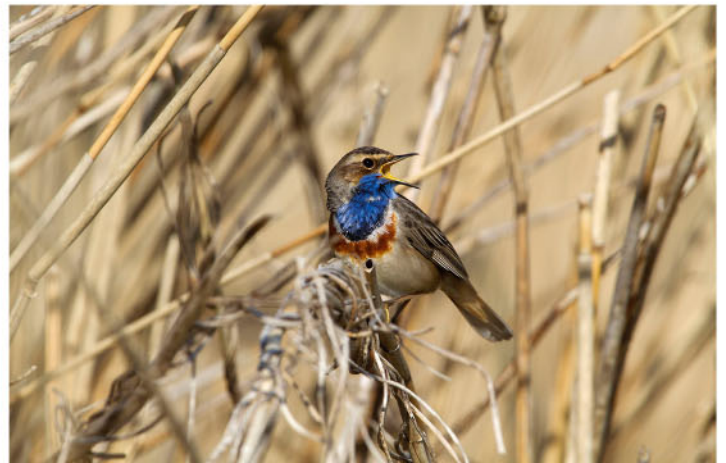

Commissie voor de
milieueffectrapportage

CID Den Haag, Verheeskade

Advies over reikwijdte en detailniveau van het milieueffectrapport

9 juni 2022 / projectnummer: 3642

1 Advies voor de inhoud van het MER

De Ontwikkelcombinaties Verheeskade I en Verheeskade II willen aan de gelijknamige weg in Den Haag een multifunctioneel, hoogstedelijk gebied ontwikkelen. Het project omvat de realisatie van ongeveer 2.500 woningen met daarnaast ruimte voor bedrijven en parkeerplaatsen. In totaal zullen er zeven woontorens worden gebouwd. De huidige bebouwing op de locatie zal voor een groot deel verdwijnen. Om het project mogelijk te maken is een vergunning nodig. Voor het besluit hierover wordt een milieueffectrapport (MER) opgesteld. Het College van Burgemeester en Wethouders van Den Haag heeft de Commissie gevraagd te adviseren over de inhoud van het op te stellen MER.

Essentiële informatie voor het MER

De Commissie beschouwt de volgende punten als essentiële informatie in het MER. Dat wil zeggen dat voor het meewegen van het milieubelang in het besluit over de omgevingsvergunning het MER in ieder geval onderstaande informatie moet bevatten:

- **De mate waarin het plan de Verheeskade binnen de overkoepelende plannen en doelstellingen voor het Central Innovation District (CID)¹ past.** Laat zien hoe het beleid voor het CID wordt uitgewerkt in concrete doelen en plannen voor de Verheeskade. Geef daarbij aan hoe met onzekerheden en nieuwe inzichten wordt omgegaan.² Richt hier ook de monitoring op in.
- **Alternatieven en varianten om te onderzoeken hoe zo min mogelijk milieu- en gezondheidseffecten optreden.** De NRD gaat uit van één inpassingsalternatief. Het project heeft echter een behoorlijke omvang, waar nog de nodige milieuwinst kan worden geboekt. Onderzoek in het MER in ieder geval inrichtingsalternatieven voor een zo hoog mogelijke gezondheids- en leefkwaliteit en een toekomstbestendige energievoorziening.
- **Een beoordeling van de effecten. Geef aan in hoeverre de doelen worden gehaald.** Werk daarvoor uit hoe de effecten en het doelbereik beoordeeld zullen worden. Geef aan hoe met de resultaten rekening zal worden gehouden bij het besluit en welke mitigerende maatregelen genomen worden.
- **Inzicht in hoe de hinder tijdens de bouwperiode beperkt wordt.** De plannen worden over een periode van 10 jaar uitgevoerd. Dat kan overlast over een langere tijd betekenen. In deze periode zullen huidige bewoners vertrekken en nieuwe bewoners zullen het gebied al gaan bewonen. Beschrijf de effecten van de hinder die in deze periode op kunnen treden. Geef vervolgens aan hoe eventuele hinder zoveel mogelijk beperkt kan worden.

Besluitvormers en insprekers lezen in de eerste plaats de samenvatting van het MER. Daarom verdient dit onderdeel bijzondere aandacht. De samenvatting moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER.

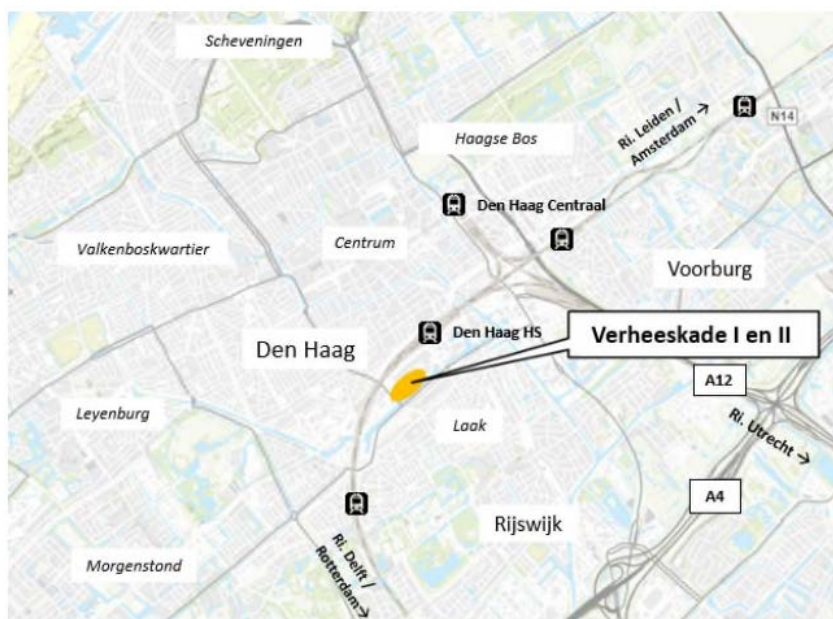
In de volgende hoofdstukken beschrijft de Commissie in meer detail welke informatie het MER moet bevatten. Ze bouwt in haar advies voort op Notitie Reikwijdte en Detailniveau

---

¹ In 2021 heeft de gemeente de Structuurvisie voor het Central Innovation District vastgesteld.

² Denk hierbij bijvoorbeeld aan veranderende inzichten in het benodigde bouwprogramma, het aantal en soort arbeidsplaatsen, veranderingen in bereikbaarheidsconcept en nieuwe inzichten op gebied van klimaatadaptatie en energie.

(hierna NRD)³. Ze herhaalt slechts punten die al in de NRD aan de orde komen als dat voor een goed begrip van het advies nodig is, of als ze voorstelt de aanpak op onderdelen aan te passen.

Figuur 1. Ligging Verheeskade I en II binnen Den Haag, bron NRD.

Aanleiding MER

Het project Verheeskade I en II omvat 7 woontorens waarin plaats zal zijn voor 2.500 woningen en 10.500 m² commerciële functies met ongeveer 8.500 m² parkeerruimte. De huidige bebouwing op de locatie wordt gesloopt.

Het project past niet in het vigerende bestemmingsplan Laakhavens. Om de plannen aan de Verheeskade mogelijk te maken, wordt met een omgevingsvergunning afgeweken van het bestemmingsplan. Om de milieueffecten volwaardig bij dit besluit te kunnen meewegen wordt een project-MER opgesteld (Besluit m.e.r., categorie D11.2, Stedelijke ontwikkelingsprojecten). Initiatiefnemers zijn de Ontwikkelcombinaties Verheeskade I en II. Het College van burgemeester en wethouders van Den Haag is bevoegd gezag voor het verlenen van de omgevingsvergunning.

Rol van de Commissie

De Commissie is onafhankelijk, bij wet ingesteld en adviseert over de inhoud en de kwaliteit van het MER. Zij stelt voor ieder project een werkgroep samen van onafhankelijke deskundigen. Ze schrijft geen milieueffectrapporten, dat doet de initiatiefnemer. Het bevoegd gezag – in dit geval het College van burgemeester en wethouders van Den Haag – besluit over de omgevingsvergunning.

De samenstelling en de werkwijze van de werkgroep van de Commissie en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. De projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, zijn te vinden door nummer 3642 op www.commissiemer.nl in te vullen in het zoekvak.

³ Notitie Reikwijdte en Detailniveau, Verheeskade I en II Den Haag, Anteagroep, 20 december 2021.

2 Kaders, doelen en besluiten

2.1 De rolverdeling tussen het bevoegd gezag en initiatiefnemer

De ontwikkeling van de Verheeskade I en II 2 past binnen een overkoepelend toekomstbeeld van de gemeente Den Haag voor het Central Innovation District (CID), het gebied tussen en rondom de stations Hollands Spoor, Den Haag Centraal Station en Den Haag Laan van NOI. In de Structuurvisie CID⁴ is de integrale langetermijnvisie op de ruimtelijke ontwikkeling van het gehele CID vastgelegd. De visie doet onder meer uitspraken over de ontwikkelingsruimte per gebied, de bereikbaarheid en de maatregelen om de milieueffecten te mitigeren. In een bijlage van de Structuurvisie, de Gereedschapskist⁵, zijn strategieën voor een toekomstbestendige, goed functionerende en veilige openbare ruimte uitgewerkt. De Structuurvisie en de Gereedschapskist bieden zo een kader voor de ontwikkeling van drie prioritaire gebieden: de Policy Campus, de ICT–Security Campus en de College Campus. De Verheeskade ligt in het gebied van de College Campus.

De Gebiedsagenda van de College Campus⁶ omschrijft het profiel van het gebied als volgt: *‘De College Campus is dé plek voor talentontwikkeling, in een gebied waar gestudeerd, gewerkt, gewinkeld en gewoond wordt. Rond de campus ontstaat een aantrekkelijk business en startup district met hoofdkantoren en ICT, naast kennisinstellingen als de Haagse Hogeschool. Met uitloop richting Binckhorst NW/Impact Binckhaven.’*

De Structuurvisie maakt gebruik van de resultaten van een voor het CID opgesteld plan–MER⁷. De plannen voor de Verheeskade geven invulling aan de Structuurvisie en moeten voldoen aan de hieruit voortkomende randvoorwaarden. Het MER moet laten zien hoe dat voor dit project concreet gebeurt en wat de omgevingseffecten van het plan zijn.

De nauwe samenhang tussen het plangebied en de omgeving vraagt om een zorgvuldige en continue afstemming tussen de gemeente en de initiatiefnemer. De bouw van de geplande aantallen woningen maakt mogelijk ook maatregelen en voorzieningen elders in het CID nodig, bijvoorbeeld op het gebied van mobiliteit, energievoorziening en geluid. Omgekeerd heeft de huidige omgevings situatie effect op noodzakelijke maatregelen binnen het project. Als de invulling van het MER te beperkt wordt opgevat, is er een risico dat er kansen worden gemist voor het bereiken van een optimale leefkwaliteit en kwaliteit van de ruimtelijke inrichting. Daarom doet de Commissie in dit advies ook aanbevelingen voor maatregelen in een ruimer verband dan alleen voor de Verheeskade.

2.2 Gebiedsontwikkelingen en inpassing van het plan

Op sommige plekken wordt al gebouwd, over andere projecten zijn al besluiten genomen, weer andere initiatieven zijn nog in de fase van planvorming. De Commissie heeft begrepen dat voor de Verheeskade I en II al plannen werden gemaakt, nog voordat de Structuurvisie

---

⁴ *Structuurvisie CID Den Haag*, 1 juli 2021.

⁵ *Gereedschapskist Openbare Ruimte Central Innovation District*, DSO PMDH, Ingenieursbureau Den Haag, april 2020.

⁶ *College Campus HS, Gebiedsagenda Hollands Spoor/Laakhavens*, gemeente Den Haag, december 2018.

⁷ *Central Innovation District Milieueffectrapport*, Witteveen en Bos, gemeente Den Haag, 23 maart 2020 en *Aanvulling MER Central Innovation District*, gemeente Den Haag, 7 oktober 2020.

CID werd vastgesteld. Het is daarom extra van belang de inbedding van het project binnen de CID goed en in samenhang te beschrijven. De NRD geeft aan dat hiervoor een gevoeligheidsanalyse voor het doelbereik zal worden uitgevoerd. In paragraaf 5.2 geeft de Commissie handvatten aan het bevoegd gezag voor de monitoring van deze samenhang.

De Commissie adviseert hierbij in het MER in elk geval aandacht aan de volgende aspecten te besteden:

- Beschrijf de gemeentelijke ambities en doelstellingen voor het CID en de College Campus en vertaal deze naar de Verheeskade I en II.⁸ Ga hierbij ook in op de doelstellingen die volgen uit de vastgestelde gebiedstypologieën voor de Verheeskade.
- Geef een overzicht van de kaders, afspraken en randvoorwaarden voor de ontwikkeling van Verheeskade I en II en met welke andere plannen in het CID en daarbuiten rekening moet worden gehouden.
- Geef aan hoe de verschillende projecten binnen het CID en specifiek in het gebied van de College Campus, ook in de tijd, samenhangen. Beschrijf hoe ze elkaar onderling kunnen beïnvloeden. Geef vervolgens aan wat dat betekent voor de Verheeskade I en II.
- Beschrijf welke gegevens uit de Structuurvisie en het plan-MER in dit MER kunnen worden gebruikt en welke gegevens geactualiseerd moeten worden.
- Geef aan wat de consequenties van bovenstaande punten voor (onderdelen van) de planontwikkeling zijn en hoe hier bij de keuze voor de alternatieven en varianten rekening mee is gehouden.

2.3 Beleidskader

De NRD gaat summier in op het Haags beleid. In aanvulling op de NRD adviseert de Commissie ook in te gaan op:

- Omgevingsvisie Den Haag (momenteel in voorbereiding).
- Agenda Ruimte voor de stad.
- Mobiliteitsbeleid MRDH Metropoolregio Rotterdam-Den Haag.
- Nota Duurzaamheid.
- Schone Lucht Akkoord (SLA).
- Plannen Laakhavens: Bodemenergieplan, Warmteplan, Ontwikkelvisie Laakhavens Hollands Spoor.
- Regionale energiestrategie Rotterdam Den Haag.
- Concept transitie-visie warmte.
- Relevante milieuaspecten die onderzocht zijn in andere milieueffectrapporten over het CID en over projecten in dit gebied en die dit project raken.

Geef in het MER ook aan welk landelijk, provinciaal en regionaal beleid en welke wet- en regelgeving relevant zijn voor het plan. Denk hierbij in elk geval aan:

- Nota Hoogbouw.
- Omgevingsvisie van Zuid-Holland.

Beschrijf welke randvoorwaarden en uitgangspunten uit het beleidskader voortkomen en wat de consequenties voor het plan zijn. Omdat de uitvoering van de Verheeskade 10 jaar duurt, adviseert de Commissie een beschouwing op te nemen over de manier waarop zal worden omgegaan met veranderende condities, regelgeving en inzichten gedurende deze periode.

---

⁸ Bijvoorbeeld voor wonen, mobiliteit, energie, klimaat, gezondheid en leefkwaliteit.

2.4 Concrete doelen

Werk de ambities en doelen voor het CID⁹ in combinatie met de andere kaders en randvoorwaarden per gebiedstypologie¹⁰ uit in concrete doelen en uitgangspunten voor de inrichting van de Verheeskade. Beschrijf in ieder geval de doelen voor de volgende functies:

- de minimale en maximale oppervlaktes en richtlijnen of normen voor wonen, werken, groen en parkeren;
- het aantal en type woningen;
- de commerciële activiteiten.

Werk ook doelen uit voor de leefkwaliteit en milieuthema's van de wijk:

- sociale samenhang van het gebied;¹¹
- mobiliteit, energie en klimaat;
- leefkwaliteit en gezondheid;
- biodiversiteit.

Geef aan of er naast deze uitgangspunten nog meer doelen zijn voor de inrichting van het gebied. Werk de ambities voldoende concreet uit zodat het doelbereik van het voornemen en de alternatieven en varianten getoetst kan worden.

2.5 Te nemen besluit(en)

De procedure voor de milieueffectrapportage wordt doorlopen voor de omgevingsvergunning, waarmee kan worden afgeweken van het bestemmingsplan Laakhavens.¹² Daarnaast zullen andere besluiten genomen worden voor de realisatie van het voornemen. Geef aan welke besluiten dit zijn, wie daarvoor het bevoegde gezag is en wat globaal de planning is. Geef ook aan voor welke van die besluiten het MER de onderbouwing is.

3 Voorgenomen activiteit en alternatieven

3.1 Algemeen

Beschrijving voorgenomen activiteit

De NRD geeft een beschrijving van het voornemen. Werk dit in het MER zo uitgebreid als nodig is uit om de milieueffecten te kunnen beoordelen. Beschrijf in het MER de stappen die tot nu toe in het ontwerpproces zijn gemaakt. Onderbouw de keuzes om van het voorstel in de Gebiedsagenda te komen tot het in de NRD gepresenteerde plan. Geef aan hoe hiermee invulling is gegeven aan de doelstellingen voor het plangebied en de Gereedschapskist.

---

⁹ Hoogstedelijkheid: functiemenging, verdichting en differentiatie, mobiliteit op menselijke maat en een aantrekkelijke en duurzame leefomgeving.

¹⁰ Rust en ruis.

¹¹ Geef bijvoorbeeld doelgroepen aan, zoals studenten, gezinnen, alleenstaanden, et cetera.

¹² De plannen voor de Verheeskade passen onder andere niet in huidige maximaal toegestane bouwhoogte van 39 meter.

De NRD geeft aan dat verschillende onderzoeken (naar akoestiek, windhinder en schaduwwerking) specifiek voor de Verheeskade zijn uitgevoerd en hebben geleid tot optimalisaties. Laat zien welke optimalisaties dit zijn en welke afwegingen hieraan ten grondslag hebben gelegen.

De Commissie adviseert ook aan te geven welke partijen betrokken zijn bij de ontwikkeling van het gebied. Beschrijf de resultaten van het participatieproces tot nu toe en geef aan welke invloed dit op de keuzes voor de inrichting heeft. Geef aan in hoeverre milieuoverwegingen bij eerder gemaakte keuzes een rol hebben gespeeld.¹³

Het ontwerp

Beschrijf en motiveer het ruimtelijk raamwerk en het ontwerp van de openbare ruimte en breng dit in beeld met duidelijke visualisaties en kaarten. Geef aan wat de configuratie van de (middel)hoogbouw binnen de grotere schaal is. Besteed daarbij ook aandacht aan de aspecten wind en schaduw. Voor de realisatie van het plan worden verschillende gebouwen en bedrijven gesloopt of uitgeplaatst. Beschrijf en geef op kaart aan welke gebouwen en bedrijven dit zijn, welke gebouwen en bedrijven blijven staan en welke milieucategorie deze gebouwen hebben.

Energievoorziening

De NRD geeft aan dat de energievoorziening in het gebied zal plaatsvinden door middel van een lage temperatuur netwerk op basis van WKO¹⁴. Geef hiervan een concrete en duidelijke beschrijving. Geef aan wat de herkomst is van energie en of en hoe dat past in de RES en in de diverse warmteplannen¹⁵. Werk in elk geval de volgende aspecten uit:

- Een beschrijving van de WKO. Geef ook aan de samenhang tussen de WKO en de keuze voor en betekenis van de bouwmaterialen.¹⁶
- De energiebalans van de Verheeskade I en II.

De Commissie merkt verder het volgende op. Resultaten van verschillende studies ten behoeve van het CID, waaronder het MER, zijn niet terug te vinden in de NRD voor de Verheeskade I en II. Zo is in de NRD voor de Anna van Hannoverkade vooruitgekeken naar de komst van WKO-ringen, verbindingen tussen de netwerken van verschillende gebouwen en wijken.

Fasering

De realisatie van het hele plan zal gefaseerd en verspreid over een lange periode van zo'n 10 jaar plaatsvinden. Dit betekent dat het plangebied er in verschillende fasen van realisatie anders uit komt te zien. Ook betekent dit dat gedurende een lange periode bouw- en sloopactiviteiten zullen plaatsvinden, met mogelijk ook milieueffecten, langdurige hinder en bereikbaarheidsproblemen tot gevolg. Beschrijf in het MER zo concreet mogelijk de activiteiten die in de verschillende fasen en deelgebieden zullen plaatsvinden (sloop, aanleg, inrichtingen, tijdelijke voorzieningen en de eindsituatie). Illustreer dit met duidelijk kaartmateriaal. Geef ook aan wat de onzekerheden en marges in de fasering zijn.

---

¹³ Inzicht in de milieugevolgen van eerdere keuzes is essentiële keuzes in het MER.

¹⁴ Warmte Koude Opslag.

¹⁵ Warmteplan Laakhavens, Bodemenergieplan en Warmte Transitie Visie.

¹⁶ 's Zomers wordt de kern van de gebouwen gekoeld. 's Winters is minder capaciteit nodig als de kern beter warmte vasthoudt.

3.2 Alternatieven en varianten

De NRD geeft aan dat in het MER slechts één inpassingsalternatief wordt uitgewerkt, omdat 'de hoeken van het speelveld' al in het plan-MER voor het CID zijn onderzocht en daarin hoofdkeuzes zijn gemaakt. Aangegeven is dat wel mitigerende maatregelen zullen worden uitgewerkt om het ontwerp te optimaliseren. De Commissie heeft tijdens het locatiebezoek¹⁷ begrepen dat de planontwikkeling van het gebied nog in volle gang is.

Gezien de omvang van het voornemen en de mogelijke milieueffecten adviseert de Commissie dan ook in het MER toch een aantal alternatieve inrichtingsmogelijkheden te onderzoeken en/of varianten te ontwikkelen voor een aantal voor het gebied belangrijke milieuthema's. Dit geeft ook de kans om in te spelen op te verwachten onzekerheden in de functionele ontwikkeling van het gebied in het komende decennium. Door de 'hoeken van het speelveld' te onderzoeken, wordt beter duidelijk wat consequenties van keuzes zijn.

De Commissie beveelt aan de volgende alternatieven uit te werken:

- **Leefkwaliteit en gezondheid.** Ontwikkel een inrichtingsalternatief met een zo hoog mogelijke leef- en gezondheidskwaliteit. Denk bij de uitwerking bijvoorbeeld aan een inrichting met zo min mogelijk geluidsoverlast, hittestress, windhinder en zoveel mogelijk groen. Andere aspecten zijn de optimalisatie van mogelijkheden voor ontmoeten en bewegen¹⁸, de kwaliteit van de openbare ruimte en een zo hoog mogelijke verkeersveiligheid.
- **Energie.** Werk een alternatief van systeemintegratie uit voor een toekomstbestendige energie- en warmteopwekking, waarbij uiteenlopende bronnen van energie en opslag worden gekoppeld.¹⁹ De Commissie adviseert dat de gemeente hierin samen met de initiatiefnemer optrekt. Ga specifiek in op het voorkomen van de verdringing van het energienetwerk van andere gebruikers. Ga na wat de mogelijkheden zijn om de doubletten te vergroten, bijvoorbeeld door deze te verdiepen.²⁰ Onderzoek ook de mogelijkheid van distributie met WKO-ringen om warmte en koude in een groter gebied te organiseren en de mogelijkheid om deze ringen te koppelen met het hoge temperatuurnet. Besteed bij de uitwerking van dit alternatief aandacht aan:
  - de bijdrage aan de energievoorziening van aquathermie en geothermie. Bij de Verheeskade is oppervlaktewater aanwezig;
  - de mogelijke dubbelfunctie van daken (energie, klimaat, verblijf, groen);
  - de mogelijkheden om de CO₂ uitstoot te minimaliseren.

Verder adviseert de Commissie om de alternatieven te optimaliseren voor de thema's klimaat en mobiliteit.

---

¹⁷ Op 3 mei 2022.

¹⁸ Bijvoorbeeld door groen- en speelvoorzieningen.

¹⁹ Een geïntegreerd systeem stopt niet bij de grenzen van het CID en geeft kansen op samenwerking met vooruitstrevende partijen als EnergieRijk Den Haag en Duurzaam Den Haag. Het MER kan hierbij aandacht besteden aan andere factoren uit de sociale en fysieke omgeving. Zo heeft Eneco plannen om het rendement van de stadsverwarming te verdubbelen. De aanname is dat geothermie daarin een rol speelt.

²⁰ Geef aan of de doubletten in een masterplan passen, zoals het Warmteplan Laakhavens, en in het Bodemenergieplan en in de Warmte Transitie Visie.

4 Bestaande milieusituatie en milieugevolgen

4.1 Referentie

Beschrijf de bestaande toestand van het milieu in het studiegebied. Kies het studiegebied zodanig dat de samenhangen en afhankelijkheden tussen dit project en het CID en mogelijk een ruimer gebied goed in beeld komen. Beschrijf ook de te verwachten milieutoestand als gevolg van de autonome ontwikkeling, als referentie voor de te verwachten milieueffecten. Daarbij wordt onder de 'autonome ontwikkeling' verstaan: de toekomstige milieutoestand zonder dat de voorgenomen activiteit of één van de alternatieven worden gerealiseerd. Ga bij de beschrijving van deze ontwikkeling uit van te verwachten veranderingen in de huidige activiteiten in het studie- en plangebied waarover al besloten is.

Omdat er veel ontwikkelingen tegelijk in het gebied plaatsvinden, moet veel zorg worden besteed aan een helder en eenduidig overzicht wat wel en niet tot de autonome ontwikkelingen behoort. De NRD geeft aan dat 2030 hiervoor het ijkjaar is. De Commissie constateert dat dit, gezien de fasering van het project, te kort is om eenduidig inzicht te geven. De Commissie adviseert ook de verdere toekomst in beschouwing te nemen en daarvoor een doorkijk te geven. Voor sommige thema's volstaat daarbij een kwalitatieve beschrijving. Andere thema's moeten meer kwantitatief worden uitgewerkt. Motiveer de keuze voor jaartallen en voor de wijze van uitwerking.

Maak, uitgaande van de milieuruimte die er in het plan-MER voor het CID is bepaald, inzichtelijk hoeveel milieuruimte er is voor de Verheeskade I en II.

4.2 Doelbereik en effectbepaling

Effecten van de sloop-, aanleg- en gebruiksfase

Tijdens alle fasen (sloop, aanleg en gebruik) kunnen effecten optreden op de omgevingskwaliteit (lucht, geluid, trillingen, gezondheid, verkeershinder, natuur, uitstoot CO₂). Geef de effecten overzichtelijk per fase weer en geef aan hoelang de fases duren.

Geef aan of de bouw en bijbehorende fasering van aangrenzende projecten in het CID belangrijke effecten hebben. Besteed bij de beschrijving daarvan aandacht aan de bereikbaarheid en beschikbaarheid van voorzieningen tijdens verschillende fasen, de herkomst en aan- en afvoer van materiaal en eventueel noodzakelijke depots. Beschrijf daarbij de mogelijke negatieve effecten op verkeersveiligheid en leefklimaat in de ruimere omgeving (het studiegebied) en in het plangebied voor de eerste bewoners die zich al in het gebied vestigen. Op deze manier ontstaat inzicht voor elke fase in de milieueffecten en kunnen deze worden gemonitord.

Er zullen zowel woningen als bedrijven in het gebied komen. Maak voor de gebruiksfase bij de effectbeschrijving onderscheid tussen beide. Besteed hierbij aandacht aan de beoogde zonering (rust en ruis) en de effecten per zone.

Maatregelen om effecten te voorkomen of beperken

Omdat de herontwikkeling plaatsvindt in bestaand stedelijk gebied nabij een station, is het belangrijk duidelijk te maken wat de gevolgen zijn voor inwoners en bedrijven in de directe omgeving buiten het plangebied. Een stedelijke ontwikkeling kan in de aanlegfase leiden tot bijvoorbeeld verkeersopstoppingen, of knelpunten rond veiligheid en leefbaarheid. Beschrijf voor de drie fasen van ontwikkeling welke maatregelen genomen gaan worden om dergelijke gevolgen te beperken of te voorkomen.

Gebruikte methoden

Onderbouw de keuze van de rekenregels/-modellen en van de gegevens waarmee de gevolgen van het plan voor aantallen geluidgehinderden, luchtkwaliteit, energieprestatie en voor de mobiliteit en bereikbaarheid worden bepaald. Ga ook in op de onzekerheden in deze bepaling. Onderscheid daarbij onzekerheden in de kwaliteit van de gegevens (bron, ouderdom, betrouwbaarheid, en dergelijke) en in de gehanteerde rekenregels/-modellen (afleiding en bandbreedte van kritische parameterwaarden, modelkalibratie en dergelijke). Vertaal dit zo mogelijk in een bandbreedte voor de genoemde gevolgen en geef aan wat dit betekent voor de vergelijking van de alternatieven.

Vergelijking van alternatieven

De milieueffecten van de alternatieven moeten onderling én met de referentiesituatie worden vergeleken. Doel van de vergelijking is laten zien in hoeverre de alternatieven andere effecten veroorzaken. Vergelijk bij voorkeur op grond van kwantitatieve informatie en betrek daarbij de doelstellingen en de grens- en streefwaarden van het milieubeleid.

Geef daarnaast voor ieder van de alternatieven aan in welke mate de gestelde doelen kunnen worden gerealiseerd. Gebruik ook hiervoor eenduidige en, zo veel als mogelijk, kwantificeerbare toetsingscriteria.

4.3 Mobiliteit en infrastructuur

Geef in het MER een beschrijving van het mobiliteitsconcept voor het gebied. Geef hierbij aan van welke verschillende bewonersgroepen wordt uitgegaan, wat daarvan de kenmerken en behoeften zijn en wat de consequenties daarvan zijn voor de te verwachten verkeersbewegingen. De Commissie adviseert in het onderzoek naar de effecten van dit concept:

- De maatregelen te benoemen, die direct invloed hebben op de modal split²¹. Denk daarbij bijvoorbeeld aan prioritering in het netwerk van langzaam verkeer en OV, faciliteiten voor fiets-parkeren en deelmobiliteit, lage parkeernorm in combinatie met vergunningen-parkeren en de keuzes voor slimme logistieke oplossingen.
- De te verwachten verkeersgeneratie voor de verschillende plansituaties en voor verschillende modaliteiten te berekenen. Laat zien waar de gehanteerde normen en aannames op zijn gebaseerd.
- De doorwerking van te verwachten intensiteiten voor het autoverkeer en fietsverkeer op de kwaliteit van de verkeersafwikkeling in het netwerk binnen en buiten het plangebied

---

²¹ Modal shift is de verdeling over de vervoerswijze: auto, ov, fiets, lopen (eventueel gecombineerd met slimme ict). Modal shift is de verandering in modal split.

(wegvakken en kruispunten) te beschrijven. Onderzoek, indien de normen (I/C verhoudingen) voor een goede afwikkeling worden overschreden, welke maatregelen nodig en mogelijk zijn om de doorstroming te verbeteren. Gebruik hierbij bij voorkeur een dynamische verkeerssimulatie. Geef inzicht in de bereikbaarheid van het plangebied voor hulpdiensten.

- De effecten van het voorgaande op de ontwikkeling in de verkeersveiligheid te beschrijven. Vul de gebruikelijke kwantitatieve risicoanalyse aan met een kwalitatieve beoordeling van de risico's, zoals aanwezigheid van meer vrachtverkeer (laden en lossen, bezorgingen), de diverse in- en uitritten en het zicht op de weg, toenemend langzaam verkeer en meer kruisingen en overstekende personen en fietsers, en dergelijke. Geef aan met welke maatregelen die risico's beheersbaar worden en hoe kan worden bijgedragen aan een duurzaam veilige infrastructuur.

Speciale aandacht verdienen:

- Het parkeren voor auto- en fietsverkeer in de toekomstige situatie. Beschrijf hoe het aantal te realiseren auto- en fietsparkeerplaatsen is bepaald, waar die worden gerealiseerd, welk gebruik daarvan door bewoners en bezoekers wordt verwacht en hoe het gebruik wordt gereguleerd. Maak duidelijk hoe de parkeerdruk in het College Campus gebied zal veranderen.
- De invoering in 2025 van een zero emission stadslogistieke zonering door de gemeente Den Haag. Beschrijf wat dit betekent voor de te nemen maatregelen in het te implementeren plan en wat de effecten zijn in termen van voertuigbewegingen en emissies.

Ga, in lijn met het advies van de Commissie over de Structuurvisie CID²², in op de infrastructuurnetwerken die de drie prioritaire deelgebieden van het CID met elkaar verbinden. Laat zien wat de realisatie van de Verheeskade I en II betekent voor de mobiliteitsambities voor het deelgebied College Campus en voor het gehele CID. Laat daarbij ook zien wat veranderingen in mobiliteit betekenen voor geluidhinder en luchtkwaliteit in het gebied.

4.4 Gezondheid en leefkwaliteit

Leefkwaliteit en gezondheid

Het plangebied ligt in een drukke stedelijke omgeving en is omringd door infrastructuur in de vorm van het spoor en drukke verkeerswegen. Dit heeft effect op de luchtkwaliteit, geluidbelasting, externe veiligheidsrisico's, verkeersveiligheid en hittestress. Door verdichting kan (de ruimte voor) gezondheidsbevordering en de leefkwaliteit onder druk komen te staan. Beoordeel in het MER de leefkwaliteit en gezondheid in het gebied op basis van de verschillende aspecten van gezondheidsbescherming en gezondheidsbevordering.

Aan de hand van een raamwerk met de gebiedstypologieën 'rust', 'ruis' en 'reuring' wordt het CID ingedeeld in zones. Verheeskade I en II is gelegen in de zones 'rust' en 'ruis'. Rust is een zone voor mensen die rustig willen wonen of werken in het groen, met een breder aanbod van woonconcepten, ruimte voor klimaatadaptatie en recreatie. Ruis is een zone waarin bedrijvigheid een grote rol speelt. Dat betekent ruimte voor (maat)werk en een hoog

---

²² *Central Innovation District Den Haag, Toetsingsadvies over het milieueffectrapport en de aanvulling daarop*, 26 november 2020/projectnummer: 3403.

tolerantieniveau wat betreft overlast. Maak bij de uitwerking voor de verschillende aspecten, zoals geluidhinder, groen en sociale veiligheid, onderscheid in de zones 'rust' en 'ruis'. Beoordeel ook in welke mate deze aspecten aan de doelstellingen voor deze zones beantwoorden.

Gezondheidsbevordering en leefkwaliteit

Voor het CID zijn de ambities voor gezondheidsbevordering zoals verwoord in de Structuurvisie en de gereedchapskist hoog. De openbare ruimte moet uitnodigen tot lopen, fietsen en verblijven en er is een groennorm opgesteld. Ook sociale kwaliteit is een belangrijke ambitie. De openbare ruimte moet, volgens de NRD, ontmoeting optimaal faciliteren en verschillende zones binnen en buiten het CID verbinden.

Gezondheidsbevordering is in het plangebied een uitdaging, omdat er menging is van werken en wonen en van verschillende doelgroepen bewoners. Zo is in Verheeskade I een woontoren met circa 520 studentenwoningen gepland²³ en in Verheeskade II zullen 1.600 huur- en koopappartementen worden gebouwd. Deze groepen bewoners en gebruikers van het gebied hebben verschillende behoeften aan bijvoorbeeld voorzieningen en ontmoetings- en verblijfplekken. Tegelijkertijd is het voor de sociale cohesie en bijvoorbeeld de sociale veiligheid ook belangrijk om verbindingen te leggen tussen de verschillende bewonersgroepen, werknemers en gebruikers van het gebied.

Beschrijf en beoordeel in het MER of en hoe de omgeving uitnodigt tot bewegen door de mogelijkheden voor veilige en aantrekkelijke (hard)loop- en fietsroutes na te gaan. Het gaat hierbij om routes in het plangebied, naar andere delen van het CID en naar buiten het CID, naar station en OV-haltes en bijvoorbeeld aansluiting op de Velostrada. Beoordeel ook de barrièrewerking en de oversteekbaarheid en veiligheid van drukke infrastructuur voor voetgangers en fietsers.

Groen zorgt voor verkoeling, een aantrekkelijke omgeving en een mogelijkheid tot recreatie en ontmoeten. Beoordeel de hoeveelheid gebruiks- en kijkgroen en gebruik hierbij de in de gereedchapskist opgenomen groennorm voor het hele CID van minimaal 8 m²/per woning. Beoordeel de schaduwwerking en mate van hittestress in verschillende delen van het gebied. Beoordeel de ontmoetings- en sport- en speelplekken voor de verschillende doelgroepen (studenten, kinderen, of bijvoorbeeld ouderen, werknemers). Belangrijk aspect hierbij is sociale veiligheid. Als de plekken als sociaal onveilig worden ervaren, worden ze weinig gebruikt.

Voer, conform de NRD, een kwantitatief windonderzoek uit en beoordeel de windhinder, vooral rond de hoge torens. Dit is belangrijk voor een prettig verblijf in de openbare ruimte. Beschrijf en bereken ook de effecten van schaduwwerking door de hoogbouw.

Ga in verband met sociale cohesie en leefkwaliteit in het MER ook de mogelijkheden na voor verbindingen tussen verschillende bewonersgroepen en gebruikers van het gebied, maar ook tussen maaiveld en de (hogere) woonlagen, naar het groen of het water, naar andere delen van het CID en de stad.

---

²³ Circa 60% van de woningen in dit deelgebied.

Beoordeel tenslotte de toegankelijkheid voor verschillende doelgroepen van voorzieningen, gebouwen, ontmoetings- en verblijfsplekken en OV-haltes.

Gezondheidsbescherming

Luchtkwaliteit

Beschrijf de effecten op de concentraties van fijn stof (PM₁₀ en PM_{2,5}) en NO₂ ook onder de grenswaarden. Beoordeel de bijdrage aan de achtergrondconcentratie en toets de concentratie ook aan de (aangescherpte) WHO-advieswaarden. Presenteer de resultaten in contourenkaarten van maximaal 1 µg/m³. Geef aan hoeveel woningen in de nieuw te ontwikkelen gebieden in de verschillende contouren komen te liggen. Geef voor bestaand gebied aan hoeveel woningen in de alternatieven te maken krijgen met een andere (lagere of hogere) concentratie luchtverontreiniging in stappen van 1 µg/m³.

Geluid

Het spoor en de wegen (in en rondom) het plangebied veroorzaken veel geluid. Geef – zoals in de NRD is aangegeven – kwantitatief en op kaart weer hoe hoog de geluidbelasting is door de verschillende bronnen en cumulatief in het gebied, ook op de verschillende bouwhoogten. Geef het te verwachten aantal ernstig gehinderden en ernstig slaapverstoorden in het (deel)gebied. Toets de geluidbelastingen aan de grenswaarden en de WHO advieswaarden. Geef ook op kaart aan de geluidbelasting en de toe- en afname daarvan aan de gevel van bestaande woningen in de omgeving van het plangebied. Geef ook voor deze woningen het aantal te verwachten ernstig gehinderden en ernstig slaapverstoorden en de verandering daarin.

Ook in de situatie dat de geluidbelasting onder de normen blijft, is vanuit gezondheidsoogpunt minimaal één rustige zijde van een woning aan te bevelen. Beoordeel daarom in hoeverre de nieuwe woningen beschikken over een rustige zijde en buitenruimte. Beschrijf en onderbouw de effectiviteit van eventueel noodzakelijk te nemen mitigerende maatregelen.

Externe veiligheid

Beschrijf de effecten op externe veiligheid van het spoor en eventuele andere risicobronnen, zoals LPG-stations, buisleidingen, laadstations of andere (nieuwe) energiebronnen. Geef indien relevant de risicocontour van het Plaatsgebonden Risico (PR) van 10-6/jaar en 10-8/jaar of het invloedgebied en het plasbrandaandachtsgebied op kaart weer. Laat zien waar zich kwetsbare en beperkt kwetsbare objecten bevinden en hoeveel mensen zich er ophouden. Bereken het groepsrisico als de locaties, functies en dichtheid van personen in het invloedgebied (globaal) bekend zijn. Beoordeel de toe- en afname in PR en groepsrisico in het plangebied vergeleken met de referentiesituatie en alternatieven. Toets aan de grenswaarden en aan de oriëntatiewaarde van het groepsrisico.

Bedrijvigheid

Beschrijf en geef op kaart aan welke bedrijvigheid in het gebied (mogelijk) is, tot welke milieucategorie deze behoort en tot welke milieueffecten (geluid, geur, luchtkwaliteit, externe veiligheid) of zonering deze mogelijk leidt. Beoordeel de mogelijke blootstelling en gezondheidskundige betekenis.

4.5 Ruimtelijke kwaliteit

Het criterium 'ruimtelijke kwaliteit' is belangrijk voor de aspecten gezondheid en leefkwaliteit, maar is nog onvoldoende uitgewerkt in de NRD. Werk dit in het MER uit door meerdere sub-criteria te hanteren. Denk bijvoorbeeld aan de mate van interactie tussen gebouwen en openbare ruimte, comfort versus hinder, beeldkwaliteit, investeringsniveau (onderhoud en beheer openbare ruimte), verblijfskwaliteit, toegankelijkheid en de menselijke maat. Gebruik de criteria bij de effectbeschrijving waar relevant op twee schaalniveaus: de directe en ruime omgeving.

4.6 Klimaat

Klimaatadaptatie

Werk het thema klimaat uit in het beoordelingskader en doe dit zoveel mogelijk kwantitatief. Beoordeel het plan op de aspecten wateroverlast, droogte en hitte.²⁴ Geef hierbij een doorkijk naar de situatie in 2050 en daarna (jaar 2100).

Hittestress

Beschrijf de aspecten die bijdragen aan de hitte van de gebouwen en laat zien welke maatregelen mogelijk zijn (zie ook paragraaf 3.2). Neem daarbij ook een berekening op van de effecten op de temperatuur in het plangebied voor verschillende verhoudingen in oppervlaktes water, groen en verharding. Betrek bij het onderzoek de eventuele effecten van koelinstallaties, voor zover deze warmte uitstoten. Geef ook een beschouwing over de gezondheidsrisico's als gevolg van hittestress.

Water en bodem

Bij de beoordelingscriteria in de NRD ontbreekt de mate waarin regenwater wordt vertraagd, afgevoerd, verzameld en/of hergebruikt. Dit geldt ook voor de verhouding 'verhard versus groen'. Beschrijf deze aspecten in het MER en beoordeel deze kwantitatief. Gebruik deze beoordelingscriteria ook om de effecten van hitte, waterhuishouding, biodiversiteit en leefbaarheid kwantitatief en kwalitatief te beschrijven.

Dakoppervlak kan worden gezien als een vorm van bodem. Dit kan op verschillende manieren duurzaam ingezet worden. Beschrijf de effecten van de verschillende combinaties van dak gebruik en wat dat betekent voor de klimaatadaptatie en de energietransitie. Beschrijf de mate waarin water wordt vastgehouden en wat de mate van efficiëntie is van de verschillende daken.

Stem de boven- en ondergrondse programma's op elkaar af om te komen tot een optimaal ruimtegebruik.²⁵ Geef hierbij aan hoe deze optimalisaties kunnen bijdragen aan het halen van de doelen voor groen, leefkwaliteit en ruimtelijke kwaliteit. Breng dit alles in kaart met behulp van hoofdstuk 3 van de Gereedschapskist openbare ruimte CID dat ingaat op de regie op de ondergrond.

---

²⁴ Ga daarbij uit van de klimaatscenario's van het KNMI en de randvoorwaarden uit het beleid, zie 2.3.

²⁵ Denk hierbij ook aan het bundelen van kabels en leidingen in een tracé en/of leidingenstraat.

4.7 Gebruik van grondstoffen en materialen

Beschrijf in het MER hoe het plan zich verhoudt tot nationaal en gemeentelijk beleid met betrekking tot circulariteit, in het bijzonder de daarin opgenomen doelstellingen voor de bouw. Geef aan hoe het initiatief past in de verschillende voorkeursconcepten voor de circulariteit, vaak aangeduid met de circulariteits- of R-ladder volgens Cramer (2014), ook ten opzichte van andere gemiddelde bouw- en recreatieprojecten.

Door de CO₂-footprint van de bouw en de exploitatie in beeld te brengen worden eventuele verschillen tussen de alternatieven zichtbaar. Laat bijvoorbeeld met een GPR-score²⁰ zien in hoeverre de CO₂-footprint in de hand gehouden wordt.

Betrek in het MER ook de sloop van bestaande gebouwen en hoe met de sloopmaterialen wordt omgegaan.

4.8 Energie

De Commissie adviseert de onderstaande effecten te beschrijven. Doe dit, waar relevant, zowel op gebouw- als op gebiedsniveau:

- Welk vermogen de gevels hebben om warmte en koude binnen of buiten te houden, afhankelijk van het seizoen en wat de effecten zijn op de bouwmaterialen en hun vermogen om warmte vast te houden en af te geven.²⁶
- Wat de milieubelasting en energiebelasting van de installaties is. Geef aan welk systeem met bijbehorende normen zal worden gebruikt om de duurzaamheid te beoordelen.²⁷ Maak duidelijk welke aspecten daarmee niet gedekt zijn en geef aan hoe die beoordeeld zijn.
- De bijdrage van zonnepanelen aan de opwekking van energie met zonnepanelen. Vermeld daarbij het vermogen, de bestemming van de energie en de vermeden CO₂-uitstoot. Motiveer waarom niet is gekozen voor zonnepanelen aan de gevel.
- De hoeveelheid CO₂ die wordt uitgestoten in de referentiesituatie, in de voorgenomen activiteit (WKO) en in het alternatief systeemintegratie. Geef ook aan hoeveel uitstoot eventueel wordt vermeden. Beschrijf hierbij ook de consequenties voor het ruimtebeslag.²⁸
- Beschrijf op welke temperaturen warmte en koude geleverd worden. Geef aan of er overschotten zijn aan warmte of koude in de woningen en kantoren en of uitwisseling daarvan nuttig is. Beschrijf of er daarna nog een overschot is en wat daarmee gebeurt.
- De hoeveelheid benodigde energie om warmte en koude op de gewenste temperatuur te krijgen binnen de woningen. Dit moet worden aangegeven inclusief het pompvermogen voor de WKO, tapwater, koken en verlichting en installaties (liftsystemen, hydroforen voor waterdruk, ventilatie).

²⁶ Denk daarbij aan het weren van hitte door de gevel zelf, of anders zonwering. Ga bij het beoordelen van het project niet alleen uit van de rol van de gevel bij energieverlies, maar ook naar de manier waarop de kern van het gebouw helpt bij een goede score in de verschillende kwaliteitssystemen.

²⁷ De gemeente heeft in de Nota Haagse Hoogbouw ambities geformuleerd voor de energieprestatie van de te ontwikkelen hoogbouw in het CID. Zo worden een GPR-score van 8 (9 op het gebied van energie) en een BREEAM-score van outstanding als eisen voor duurzaamheid genoemd. Gebruik in het MER één zo veel mogelijk omvattend systeem met bijbehorende normen om de duurzaamheid te beoordelen. Maak duidelijk welke aspecten daarmee niet gedekt zijn en licht toe hoe die beoordeeld zijn.

²⁸ Overigens is het gebruikelijk om hierbij ook een vergelijking in woonlasten op te nemen. Dit kan nuttige informatie zijn voor de besluitvorming.

4.9 Natuur

Stikstof

In de buurt van het plangebied liggen drie Natura 2000-gebieden²⁹ waarin habitattypen voorkomen die gevoelig zijn voor stikstof. Ook liggen er delen van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) in de omgeving. Op dit moment komt al meer stikstof terecht in deze gebieden dan goed is voor de natuur. Stikstofdepositie is een belangrijke oorzaak van de achteruitgang van de biodiversiteit in Nederland. Het plan kan mogelijk een toename van stikstofdepositie op al overbelaste beschermde gebieden veroorzaken. Dit kan leiden tot aantasting van natuurlijke kenmerken van deze gebieden.

Beschrijf daarom de gevolgen van stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden en NNN-gebieden. Maak stikstofberekeningen met AERIUS om te laten zien in hoeverre het plan leidt tot mogelijke (verdere) overschrijding van de kritische depositiewaarden. Doe dit zowel voor de aanleg- als gebruiksfase. Hoewel voor projecten waarvan aanlegwerkzaamheden leiden tot extra stikstofdepositie sinds juli 2021 geen vergunningplicht geldt, is het voor het MER wel nodig deze effecten in beeld te brengen en ook inzicht te geven in mogelijke bronmaatregelen en andere maatregelen om zo effecten te voorkomen.

Sinds begin 2022 berekent het wettelijk voorgeschreven rekenmodel voor stikstof AERIUS alleen effecten tot 25 kilometer van de emissiebron. Deze wijziging heeft geen betrekking op de inhoud van een MER. Een MER moet inzicht geven in het hele scala aan brede milieueffecten zodat deze volwaardig mee kunnen wegen bij het besluit.

Als negatieve gevolgen niet zijn uit te sluiten, moet een Passende beoordeling opgesteld worden. Beschrijf mogelijke en/of nodige mitigerende of compenserende maatregelen om negatieve effecten te voorkomen of te verminderen.

Beschermde soorten

Ga in op de gevolgen van het voornemen voor mogelijk in het studiegebied verblijvende beschermde soorten zoals vleermuizen, gierzwaluw en huismus. Denk aan verstoring tijdens de werkzaamheden en aan verlies van leefgebied of verblijfsplaatsen. Geef aan wat de gevolgen kunnen zijn voor de instandhouding van de betreffende soorten en beschrijf mitigerende of compenserende maatregelen om deze effecten te voorkomen of te verminderen.

Ga ook in op de mogelijkheden om de biodiversiteit in het studiegebied te verhogen en hoe dit op langere termijn kan worden gemonitord.

---

²⁹ Westduinpark & Wapendal, Meijndel & Berkheide en Solleveld & Kapittelduinen.

5 Overige aspecten

5.1 Leemten, onzekerheden en monitoring

Laat zien over welke milieuaspecten er onvoldoende informatie is door gebrek aan gegevens. Geef aan of dat wat ontbreekt op korte termijn kan worden ingevuld. Het MER moet de milieuaspecten benoemen waarvoor effectschattingen erg onzeker zijn of waarover onvoldoende gegevens beschikbaar zijn. Spits de bespreking toe op milieuaspecten die in de verdere besluitvorming een belangrijke rol spelen, zodat de consequenties van het tekort kunnen worden beoordeeld. Geef ook aan of en hoe belangrijke, ontbrekende informatie op korte termijn kan worden ingevuld.

De bouwfase duurt tien jaar. Monitoring tijdens deze lange fase is belangrijk om de haalbaarheid van de doelen en de effecten te kunnen volgen en zo nodig nog te kunnen bijsturen. Geef een aanzet tot het monitoringsprogramma met daarin de frequentie van monitoring en de op basis van het MER bepaalde belangrijkste indicatoren voor de doelen en effecten en de effectiviteit van de mitigerende maatregelen.

De Commissie beveelt aan dat het bevoegd gezag een methodiek ontwikkelt om de resultaten van het MER in samenhang met het plan-MER over de CID te beschouwen. Hiermee ontstaat steeds een actueel overzicht in de milieuruimte in het gebied. Dit kan dan ook voor andere projecten in het gebied worden gebruikt

5.2 Vorm en presentatie

De vergelijking van de alternatieven verdient bijzondere aandacht. Presenteer de vergelijking bij voorkeur met behulp van tabellen, figuren en kaarten. Zorg voor:

- Een zo beknopt mogelijk MER, onder andere door achtergrondgegevens niet in de hoofdtekst zelf te vermelden, maar in een bijlage op te nemen.
- Een verklarende woordenlijst, een lijst van gebruikte afkortingen en een literatuurlijst.
- Recent, goed leesbaar kaartmateriaal, met duidelijke legenda.

Besteed zorg aan de samenvatting. De samenvatting is het deel van het MER dat vooral wordt gelezen door besluitvormers en insprekers en het verdient daarom bijzondere aandacht. Het moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER. Daarbij moeten de belangrijkste zaken zijn weergegeven, zoals:

- De voorgenomen activiteit en de alternatieven daarvoor.
- De belangrijkste effecten voor het milieu bij het uitvoeren van het plan en de alternatieven, de onzekerheden en leemten in kennis die daarbij aan de orde zijn.
- De vergelijking van de alternatieven en de argumenten voor de selectie van het voorkeursalternatief.

BIJLAGE 1: Projectgegevens

Advies van de Commissie over het op te stellen MER

De Commissie bestaat uit een werkgroep van deskundigen. Deze werkgroep geeft aan welke onderwerpen naar zijn mening moeten worden behandeld in het MER en met welke diepgang. Om zich goed op de hoogte te stellen van de situatie heeft de werkgroep het gebied bezocht waar milieugevolgen kunnen optreden. Meer informatie over de [Commissie](#) en over haar [werkwijze](#) vindt u op onze website.

Samenstelling van de werkgroep

Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

Ruwan Aluvihare BA. MDip LA

ir. Tilly Fast

drs. Tjeerd Gorter (secretaris)

prof. dr. ir. Rob van der Heijden

dr. Jurgen van der Heijden

ir. Harry Webers (voorzitter)

Besluit waarvoor dit milieueffectrapport wordt opgesteld

Omgevingsvergunning waarmee wordt afgeweken van het bestemmingsplan.

Waarom wordt hiervoor een milieueffectrapport opgesteld?

Voor activiteiten die grote milieugevolgen kunnen hebben, kan in Nederland een MER vereist zijn. De bijlagen C en D bij het Besluit milieueffectrapportage geven aan om welke [activiteiten](#) het gaat. Voor deze procedure gaat het in ieder geval om de activiteit, Voor deze procedure gaat het in ieder geval om de activiteit D11.2, "De aanleg, wijziging of uitbreiding van een stedelijk ontwikkelingsproject".

Bevoegd gezag besluit

College van burgemeester en Wethouders.

Initiatiefnemer besluit(en)

Ontwikkelcombinaties Verheeskade I en II.

Heeft de Commissie ook zienswijzen en adviezen bij haar advies betrokken?

Het bevoegd gezag heeft de Commissie gemeld geen zienswijzen of adviezen te hebben ontvangen.

Waar vind ik de stukken die de Commissie heeft gebruikt?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissiemer.nl projectnummer [3642](#) in te vullen in het zoekvak.

Commissie voor de milieueffectrapportage
A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

t 030-2347666
e mer@eia.nl
w commissiemer.nl

